

Н. А. Корнєва,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

СЕМАНТИКА ОЦІНКИ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ РЕЦЕНЗІЙ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

У статті розглянуто особливості реалізації оцінної семантики в текстах наукової сфери комунікації, зокрема – в текстах наукових рецензій англійською мовою. Охарактеризовано інтелектуально-оцінні та емоційно-оцінні лексичні одиниці як специфічні засоби оцінно-критичної діяльності науковців.

Ключові слова: наукова рецензія, оцінна лексика, інтелектуально-оцінні лексичні одиниці, емоційно-оцінні лексичні одиниці.

The article deals with the peculiarities of realization of the evaluative semantics in the academic texts, and namely, in the texts of the English scientific reviews. The description of intellectual and emotional lexical pieces of estimation as specific means of valuation activity of a scientist are also presented in this study.

Key words: scientific review, evaluative lexis, intellectual lexical pieces of estimation, emotional lexical pieces of estimation.

В статье рассматриваются особенности реализации оценочной семантики в текстах научной сферы коммуникации, а именно – в текстах научных англоязычных рецензий. Дается также характеристика интеллектуально-оценочным и эмоционально-оценочным лексическим единицам как специфическим средствам оценочно-критической деятельности ученых.

Ключевые слова: научная рецензия, оценочная лексика, интеллектуально-оценочные лексические единицы, эмоционально-оценочные лексические единицы.

Комунікації в сфері науки притаманне створення текстів, що зумовлені, передовсім, пізнавальною функцією, та функціонуванням у межах певної наукової спільноти. Процесам наукового обміну властива установка на динамічне накопичення інформації, що найбільшою мірою реалізується в акті повідомлення. Введення нового зумовлює появу оцінки наукового твору, що знаходить вираження у трактуванні проблеми у рецензії, її інтерпретації та оцінці інформації, що передається, на тлі загального повідомлення змісту рецензованого видання.

Особливості створення та функціонування текстових типів наукового дискурсу, зокрема наукової рецензії, завжди привертала увагу дослідників: досліджувались їх семантико-композиційна організація [7:38; 3; 4], екстралінгвістичні характеристики [1] та лінгвостилістичні особливості, що зумовлюються реалізацією науково-термінологічної лексики при створенні наукових текстів [2; 6; 8]. Проте досі недостатньо уваги зверталось на вивчення оцінно-кваліфікаційного компонента лексико-синтаксичного складу тексту наукової рецензії та особливостей його вираження. Тому актуальним представляється дане дослідження, пов'язане із вивченням механізмів створення критичного тексту, що представляє одну з форм реалізації наукового дискурсу будь-якої галузі науки, її лінгвостилістичного аналізу не лише в плані виявлення певних лексико-синтаксичних особливостей (визначення науково-термінологічного лексичного складу для певної наукової сфери комунікації), але й з огляду на ті комунікативно-прагматичні завдання, що вони виконують як одиниці наукової комунікації. Одним з них є завдання визначення основних засобів оцінювання, зокрема лексичних, та способів їх реалізації в тексті наукової рецензії.

У даному дослідженні особлива увага приділяється засобам вираження оцінної семантики в текстах англійських наукових рецензій, основним оцінним лексико-синтаксичним клішованих (сталим) одиницям, а відтак – способам їх реалізації у референційній основі текстів наукових рецензій.

Матеріал дослідження представлено науковими рецензіями гуманітарного циклу англійською мовою з психології, педагогіки, філології за період з 1985 по 2008 рік: «American Journal of Philology», «Journal of technology education», «Bilingual research journal», «Studies in Second Language Acquisition», «International Review of Education», «Journal of linguistics», «English studies in Canada».

Лексико-семантична структура наукових рецензій зумовлена впливом численних екстралінгвістичних факторів (мовленнєва ситуація – рецензування, зв'язок з певною предметною областю, належність рецензента до певної наукової спільноти, наявність певних традицій наукового письма, а також індивідуального стилю рецензента), що виявляють себе у виборі різномірних одиниць при лексичному наповненні даних текстів.

У представленому дослідженні аналізується лише один тип оцінної інформації – денотативно-оцінна (експліцитна), яка присутня в текстах наукових рецензій, поряд з конотативно-оцінною та підтекстово-оцінною (імпліцитною). До денотативно-оцінної лексики належать такі одиниці, оцінний компонент значення яких наявний в семантичній структурі слова, поряд з іншими (дескриптивним, модальним тощо) та пов'язаний з різним сприйняттям оцінної інформації: стереотипним, емоційно-оцінним та інтелектуально-оцінним [5].

Інтелектуально-оцінна лексика слугує для підкреслення істинності (*crux, clearly, amiss*), та значущість й корисності дослідження, проведеного автором РТ (*major, interesting, unique, helpful, useful, rich, powerful*). Визначення якості РТ та відповідно науково-творчої діяльності його автора може відбуватися за допомогою оцінних лексичних одиниць типу: *good, sensible, honest, intelligent, well-researched, thoughtful, a virtue, erudition; merit; variable success, well-organized, noteworthy, successfully, well*.

У випадку, коли об'єктом оцінювання є особистість автора РТ, характеристика рецензента направлена на його науково-дослідну діяльність, її вивіреність, вдалість та вагомість, наприклад: *There are 26 entries in all;*

and, among these, the range of breadth, importance, and quality is large (American Journal of Philology, Vol. 109, № 4, 1988:594).

Рецензент також визнає наукові здобутки автора, представлені в РТ, наприклад: *The second major change Weimer advocates – [...] – rings true, with two important caveats* (Journal of technology education, Vol. 16, № 2., 2005:74); *In an honest and compelling qualitative account, Teresa McCarty offers a glimpse into the struggle of the first American Indian community-controlled school with critical discussion of the past, present, and future education of the Navajos* (Bilingual research journal, Vol. 27, № 1, 2003:157);

Аналіз недоліків у РТ може бути представлено висловленнями з актуалізацією лексем – носіїв негативної оцінки, наприклад: *For adherence to the traditional values of a typographic culture is the crux of Postman's philosophy* (Journal of technology education, Vol. 8, № 1, 1996:66).

Оцінка за аспектами корисності та успішності/«вдалості» РТ можна продемонструвати наступними прикладами: англ.: *Even though the readings are engaging, the apparatus that Zamel and Spack have added does much to enhance that engagement: to help preserve English for speakers of other languages (ESOL) teachers make connections among theory, practice, and their own experiences as learners. These features make the collection highly useful in methods courses because they help to model the kinds of learner-centered approaches that more enlightened educational leaders have been advocating for decades* (Studies in Second Language Acquisition, Vol. 26, 2004:617) (тип оцінного розмірковування, коли факти та умовиводи передують самому оцінному вислову, який є висновком вище сказаного).

Необхідно також зазначити, що поряд з тими лексико-синтаксичними засобами введення оцінних значень до тексту наукової рецензії, що роблять його академічним та офіційним, знаходять місце й елементи виразності, суб'єктивного оцінювання, а тому й емоційності. Це зумовлює способи організації текстів наукових рецензій у відповідності до індивідуального стилю викладу кожного окремого рецензента.

Поєднання емоційного та інтелектуального (логічного) у семантичному складі текстів наукових рецензій англійською мовою свідчить про «об'єднання об'єктивної міри оцінки та суб'єктивного відношення до публікації, що досліджується (розглядається, аналізується, рецензується)» [2:4]: *precious, fervently, glimpse, marvelous, compelling, riveting, humorously, excellent, wonderful, startlingly elegant, inspiringly, highly sophisticated, spectacular, impressive, inspiringly*. Наприклад, *I found Part One to be the more compelling...* (Journal of technology education, Vol. 16, № 2, 2005:73); *These cultural representations, tensions and contradictions are not addressed in any way, and I see this as a rather problematic and uninspiring element in the book* (International Review of Education, Vol. 51, 2005:93); *The present chapter, however, is a much more elaborate piece of scholarship* (Journal of linguistics, Vol. 41, 2005:179).

Для вираження експліцитної оцінки використовуються також і метафоричні вирази, фразеологізми, фраземи. Так, у фрагменті англійською мовою передача оцінної семантики здійснюється завдяки використанню фразеологізму *to straddle the fence* «знати свою справу, бути впевненим у діяльності», досл. «бути в сідлі»: *In answering that question, he seems to straddle the fence arguing that universities have other, subtler incentives than profits, but also strongly suggesting that business does have relevance for universities* (American Academic, Vol. 1, № 1, 2004:150). Проте подібні випадки вираження оцінного значення не є типовими для наукових рецензій.

Усталеним засобом позитивної або негативної експліцитної оцінки виступають дієслова на позначення кваліфікаційних дій, наприклад: *to appraise at its true worth, to appreciate*. Сюди відносяться й дієслова або іменники, що позначають певні різновиди позитивно або негативно оцінюваних дій та їх результати (*merit; success*), а також словосполучення з ними.

Прикладом реалізації подібних засобів позитивної оцінки може слугувати наступне речення: *The book offers a wealth of fascinating information about the culture of the hunt, information that illuminates not only Shakespeare's references to it but the hunt as employed generally in Early Modern literature* (English studies in Canada. Vol. 31, № 2, 2005:327–328). Завдяки цим лексичним засобам автор цілком експліцитно висловлює свою інтенцію та дає можливість адресатові адекватно сприйняти його позицію відносно РТ.

Відсоток власне оцінної лексики (інтелектуально-оцінної та емоційно-оцінної), що представляє експліцитну аксіологічну інформацію, порівняно із загальнонауковою та фахово-специфічною, в текстах є загалом незначним. Основне місце в лексико-синтаксичному інструментарії рецензії належить мовним засобам, що висвітлюють рецензовані наукові тексти з огляду на їх композиційні, структурні, прагматичні та комунікативно-функціональні засади, подають необхідну інформацію про них. Функціонуванню оцінної лексики в рецензіях властива інкорпорація в інформативні та описові синтаксичні структури, внаслідок чого оцінні значення взаємодіють з тими значеннями, які відбивають змістову частину РТ і слугують індикаторами позитивної або негативної оцінки за шкалою аксіологічної інтенсивності.

При аналізі лексичної складової текстів наукових рецензій виявлено групу слів, що реалізують конотативно-оцінну (слова з периферійною оцінною семою) інформацію та представляють характеристику предмету та об'єкту рецензування за такими параметрами:

а) творчі здібності та професіоналізм автора рецензованого тексту; доцільність вибору певних підходів у дослідженні: *highly regarded; thorough*; б) значимість, цінність, актуальність, новизна, цільність РТ; повнота вирішення поставлених завдань та відповідність очікуванням щодо тексту обраного типу: *crucial, radical, pertinent, significant, much-needed, comprehensive, insightful, balanced, relevant, extensive, important, instructive, considerable; subtle, important and welcome, broadreaching, fresh, new, informative, successfully*; лексика негативної оцінки: *problematic and uninspiring, frustrated, lame*.

в) чіткість, логічність, точність, сумлінність, послідовність викладу матеріалу, достовірність фактів, висновків: *concise, transparent, accurate, neat, articulate, clearly, appropriately*.

За допомогою одиниць даної лексичної групи оцінна інформація до тексту наукової рецензії вводиться імпліцитно, при цьому їх семантичні значення створюють конотації з тими параметрами оцінювання, що представляють функціонально-стилістичні, психолінгвістичні та хронотопні особливості наукового твору, що рецензується.

Підводячи висновки, зауважимо, що лексичний склад текстів наукових рецензій, зумовлений певною структурною організацією та прагматичною спрямованістю на оцінювання, представлений широким спектром власне оцінних одиниць та тих, що реалізують імпліцитну оцінну інформацію.

Література:

1. Котюрова М. П. Об Экстралингвистических основаниях смысловой структуры научного текста: (функционально-стилистический аспект) / М. П. Котюрова. – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1988. – 171 с.
2. Кудасова О. К. Лингвостилистические особенности рецензии как разновидности научного текста (на материале английского языка): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. К. Кудасова. – М., 1983. – 23 с.
3. Левчук І. Особливості структурно-семантичної організації мовознавчих рецензій 30-х років ХХ ст. / І. Левчук // Вісник Львівського університету (Серія «Філологія»). – 2004. – Вип. 34. – Ч.ІІ. – С. 291-297.
4. Ляпунова В. Г. Композиция и язык научной рецензии / В. Г. Ляпунова, О. Д. Мешков, Е. В. Терехова. – М.: Наука, 1990. – 144 с.
5. Ляшенко Т. С. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії (на матеріалі німецьких газет): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. С. Ляшенко – Л., 2004. – 19 с.
6. Салимовский В.А. Речевые жанры научного эмпирического текста / В.А. Салимовский // Стереотипность и творчество в тексте: межвузовский сборник научных трудов. – Пермь, 1999. – С. 40-66.
7. Синдеева Т.И. Некоторые особенности композиционно-речевой организации жанра «научная рецензия» / Т.И. Синдеева // Функциональные стили и преподавание иностранных языков: [Сб.статей]/АН СССР, каф.ин.яз. – М.: Наука, 1982. – С. 27-42.
8. Swales J.M. Genre analysis: English in academic and research settings / J.M. Swales. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 260 p.